

CEDAW’IN “YAŞLI KADINLARIN KENDİLERİNİN VE İNSAN HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN 27 SAYILI GENEL TAVSİYESİ”NDE KIRILGANLIK KAVRAMI*

CONCEPT OF VULNERABILITY IN CEDAW’S “GENERAL
RECOMMENDATION NO. 27 ON OLDER WOMEN AND
PROTECTION OF THEIR HUMAN RIGHTS”

Muhammet KOÇAKGÖL**

Özet: CEDAW “Yaşlı Kadınların Kendilerinin ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin 27 sayılı Genel Tavsiyesi”ni çıkarmış ve kırılabilirlik kavramı çeşitli yerlerde kullanılmıştır. Kırılabilirlik kavramı akademik yazında geniş ve dar anlamlarda ele alınabilmektedir. Bu çalışmada hangi görüşün kadın yaşlılığı bakımından daha uygun olacağı tartışılmış ve tavsiyedeki kullanımın uygun olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu iki görüşten hangisinin yaşlı kadınların insan haklarını koruma bakımından daha faydalı olacağı her iki görüşün karşılıklı iddiaları bakımından değerlendirilmiştir. Kırılabilirliği geniş anlamda ele almanın en azından yaşlılık ve kadın yaşlılığı bakımından her tek durumdaki gerekliliklerin farklılaşması anlamında “bağlamı” gözden kaçırma riskini taşıdığı belirtilmiştir. Devamında bu risk bakımından CEDAW’ın kırılabilirliği ne şekilde kullandığı ele alınmıştır. Kırılabilirlik dar anlamda ele alındığında, tavsiyede, bağlamın gözetildiği ve doğal afet, temel yaşam kaynaklarına erişim, eşini kaybeden yaşlı kadınların sömürüye açık olması ve benzeri durumların detaylı olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak özellikle problem ortaya konurken bağlam ve değer bilgisinden ziyade yaşlı kadınların daha kırılabilir oldukları şeklinde bir derecelendirmeye gidilerek gerekçelendirme yapılması riskli olarak değerlendirilebilir. Tavsiyede özellikle kırılabilirlik kavramı kullanılırken *kırılabilir* olmaya göre daha detaylı bir derecelendirme yapıldığı için kırılabilirliğin geniş tanımına yaklaşıldığı görülmektedir. Ancak böyle bir yaklaşımdan hareket edilirse “Kadınların erkeklere göre daha kırılabilir olmadığı durumlar olabilmektedir. Bunların bir örneği olarak “kendini ihmal” hallerinde kadınların insan haklarına yönelik özel düzenlemeye ihtiyaç kalmayacak mı?” gibi bir soru cevapsız kalacaktır. Oysa niceliksel olarak daha kırılabilir olmaktan ziyade bağlama dayalı oluşan kırılabilirlikler temel alındığında bu riskin de giderilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

* Bu metnin özeti 2. Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi’nde 29.11.2018 tarihinde bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, kocakgol@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1406-2427, Makalenin Gönderim Tarihi: 09.01.2019, Kabul Tarihi: 09.01.2019

Anahtar Kelimeler: CEDAW, Kırılganlığın Dar Anlamı, Kırılganlığın Geniş Anlamı, Kırılgan, Özellikle Kırılgan

Abstract: CEDAW published "General Recommendation No. 27 on Older Women and Protection of Their Human Rights" and term of vulnerability is used in several places. Vulnerability has been used in broad and narrow meanings in the literature. In this study, which opinion is suitable in terms of vulnerability of elderly women has been argued considering usages of the recommendation. Arguments of both sides discussed and which side's arguments are proper for the protection of elderly women's human rights evaluated. It has been stated that defining vulnerability broadly has a risk of missing the context of women elderliness. Then, from the standpoint of that risk how CEDAW used vulnerability has been tried to be propounded. When narrow definition is handled, it is seen that context is considered and specific situations like natural disasters, accessibility to basic resources and elderly widows' riskiness to exploitation are handled in detail. However, especially in revealing the problem considering graduation rather than context and value knowledge seems risky. For example in using *particularly vulnerable* there is more graduation than *vulnerable* and this means *particularly vulnerable* is closer to broad definition of vulnerability when it is compared with *vulnerable*. However, this approach cannot answer such question: "Women are not more vulnerable than men. So, is there no specific need for the protection of human rights of elderly women?" Therefore, it has been concluded that an approach considering context rather than graduation of vulnerabilities could eliminate this risk.

Keywords: CEDAW, Narrow Meaning of Vulnerability, Broad Meaning of Vulnerability, Vulnerable, Particularly Vulnerable

Giriş

Kadına yönelik şiddet, yaşlılara yönelik şiddete göre daha uzun süredir üzerinde durulan bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı kişilere yönelik şiddet de tıpkı kadına yönelik şiddette olduğu gibi kişinin sırf yaşlı olmasından ötürü, yaşçılık veya yaş ayrımcılığı temelinde karşılaşılan ve yaşlı nüfus arttıkça daha da görünür bir sorun haline gelmektedir. Yaşlı olmak ve kadın olmak yaşanan koşullara göre iki ayrı kırılganlığın toplamı olarak onları özellikle dezavantajlı bir konuma itebilmektedir. Bu bağlamda hem kadın hem yaşlı olmanın ayrıca ele alınması gereken bir konu olduğundan bahsedilebilir. Çünkü yaşlılığı kadınlar erkeklere göre daha farklı şekilde yaşamaktadırlar.¹ CEDAW da bununla ilgili olarak 2010 yılında "Yaşlı Kadınların Kendilerinin ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin 27 Sayılı Genel Tav-

¹ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 11.

siyesi (General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights)" isimli genel tavsiyesini yayınlamıştır.

Tavsiyede yaşlı kadınlara yönelik insan hakları ihlallerinin neden ayrıca ele alınması gerektiği çeşitli paragraflarda belirtilmiştir. Gerekçeler kadınların erkeklere göre daha fazla yaşaması, kadınların gençken de ayrımcılığa uğraması ve kadınların yaşlılığı farklı şekilde tecrübe etmesi gibi verilerden hareketle gösterilmiştir. Buna göre yaşlılık da kadınlık da toplumsal nedenlerden kaynaklı da olsa kendiliğinden var olan nedenlerden de kaynaklı olsa çeşitli dezavantajları beraberinde getirebilmektedir. İki kırılğanlığın birleşmesi ise daha fazla kırılğanlık doğurabilmektedir. Tavsiyede de yaşlı kadınların *kırılğan*² ve bazen de özellikle kırılğan olmasından bahsedilmiştir. Bu çalışmada da kırılğanlığın dar ve geniş tanımlarına göre tavsiyede nasıl bir yol izlendiği üzerinde durulacak, hangi tanımlamadan hareket edildiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu yapılırken kırılğanlığın geniş tanımında *Jonathan Herring*'in, dar tanımlanmasında ise *Mackenzie/Rogers/Dodds*'un görüşlerine başvurulacaktır. Bu görüşler çerçevesinde kırılğanlığın dar anlamının mı yoksa geniş anlamının mı yaşlı kadınların insan hakları bakımından faydalı olacağı tartışılacaktır. Bu görüşler ve hangi tanımlamanın kadın yaşlılığı bakımından uygun olacağı yönünde ulaşılan sonuç çerçevesinde tavsiye kararında kırılğanlık kavramının geçtiği yerler tespit edilecek ve buradan hareketle kırılğanlığın hangi anlamlarda kullanıldığı belirlenmeye çalışılacaktır. Sonrasında kırılğanlık kavramının hangi anlamının yaşlı kadınlar bakımından tercih edildiği değerlendirilecektir. Tavsiyedeki kullanım şeklinin, yaşlı kadınların insan hakları bakımından ve adaletsizliğe neden olabilecek koşulları görme açısından neden önemli olabileceğiyle ilgili ulaşılan sonuca yer verilecektir.

1. Kırılğanlığın Anlamına İlişkin Görüşler

Kırılğanlık kavramının henüz net bir tanımının yapılmadığı ve bu nedenle çeşitli bağlamlarda kullanılmakta olduğu görülmektedir.

² Kırılğan ve Dezavantaj kavramlarının çeşitli bağlamlarda farkını ortaya koymak mümkündür. Ancak burada kırılğanlık ekseninde ve kırılğanlığın tanımıyla ilişkili olarak değerlendirme yapılacaktır. Bu nedenle de sadece kırılğanlık kavramı kullanılacaktır.

Dezavantaj, muhtaçlık, sömürülme riskiyle karşı karşıya olma, doğal afetler gibi durumlardan etkilenme, cinsel yönelim, cinsiyet ve yaşlılık dâhil birçok kavrama referans yapılarak kırılğanlık kavramı kullanılabilir. Burada ise kırılğanlığın bir tanımını yapmaktan ziyade sadece geniş ve dar anlamlarından bahsedilecektir. Hangi tanımlamanın daha doğru veya faydalı olabileceği ise sadece yaşlı kadınların kırılğanlığı bağlamında tartışılacaktır.

1.1. Geniş Anlamda Kırılğanlık

Kırılğanlığı geniş şekilde ele alan görüşe göre özerk, kendi kendimize yeten, bağımsız, özgür ve başkalarına bel bağlamayan kişiler olduğumuz düşüncesi sürekli pekiştirilmekte ve kırılğanlık kaçınmamız gereken bir şey olarak gösterilmektedir. Hukuk da bu tutumları onaylar şekilde özgür, özerk, kapasite sahibi kişileri esas almaktadır.³ Oysa insan yaşamının kırılğanlıklarla çevrili olduğundan bahsedilebilir. İnsanın ölüm, hastalıklar, yaralanma ve başkalarının ilgisi/ ihtimamı gibi bağımlılıkları bulunmaktadır. Buna ek olarak, başkalarının ihmali, dışlaması, istismarı ve aşağılaması gibi birçok konuda da insanın psikolojik olarak kırılğan olduğundan söz edilebilir.⁴ İnsanın birçok yönden muhtaç, risk altında, ilgiye ihtiyaç duyan ve daha birçok yönden kendine yetmesinin mümkün olmaması bu şekilde kırılğanlığın geniş tanımında dayanak olarak kullanılmaktadır.

Kırılğanlık geniş anlamda tanımlanırken kırılğanlık insan varlığının kaçınılmaz ve evrensel bir özelliği olarak değerlendirilmektedir. Böylece kırılğanlık insanın ontolojik bir ögesi olarak insanın kendisinde var olan bir ögesi olarak görülmektedir. Geniş tanımlandığında kırılğanlık, dezavantaj ve eşitsizlikle ilgili politik ve hukuksal yaklaşımların yeniden değerlendirilmesi ve şekillenmesi konusunda önemli gözükmemektedir. Çünkü şekli eşitlik yaklaşımı ve ayrımcılık karşıtı yasalar, bazı eşitsizlikler ve dezavantajların çözümü konusunda başarısız olmaktadır. Buna sebep olarak da liberal düşüncenin bağım-

³ Jonathan Herring, *Vulnerable Adults and The Law*, Oxford Üniversitesi Yay., 2016, s. 1.

⁴ Catriona Mackenzie/Wendy Rogers/Susan Dodds, "Introduction: What Is Vulnerability, and Why Does It Matter For Moral Theory?", *Vulnerability New Essays in Ethics And Feminist Philosophy* (Ed. Catriona Mackenzie/ Wendy Rogers/Susan Dodds) içinde, Oxford University Press, 2014, s. 1.

sız, özerk, yetişkin kişi tasarımını esas alması ve bu temel üzerinde meydana gelebilecek yapısal adaletsizliklere ve sosyal dışlanmalara karşı yetersiz kalması gösterilmektedir. Oysa bu anlayıştan farklı olarak kırılğan özne yaklaşımı dezavantajla ilgili olarak sadece bireylere sorumluluk yüklemek yerine sosyal politikaların temeline kırılğan özneyi konumlandırmaktadır. Böylece dezavantajlılığın giderilmesi konusunda sorumluluğu bireylere değil devlete yüklemektedir. Bu da liberal öznenin yapamadığını yapmak olarak değerlendirilmektedir.⁵

İnsanın kendisinde var olan bir özellik olarak kırılğanlık, kırılğanlığın sanıldığından daha yaygın olmasından ziyade herkesin kırılğan olduğu iddiasındadır.⁶ Ancak bu durum herkes kırılğansa kişilere veya durumlara yönelik doğru tepkilerde nasıl bulunulacağı sorusunu doğurmaktadır. Buna cevap olarak ise hepimizin paylaştığı kırılğanlıklar olmakla birlikte özel durumlarda özellikle kırılğan, ekstakırılğan kişilerin olabileceği veya kendi kırılğanlıklarımızın özellikle belirginleşebileceği şeklinde cevap verilmektedir.⁷ Böylece kırılğanlığı geniş şekilde ele alan görüşün kırılğanlıklar arası bir derecelendirme yaptığı görülmektedir.

Kırılğanlığı geniş şekilde ele almanın neden gerekli olduğuyla ilgili kırılğanlık için yapılan tanımlara ve kimlerin kırılğan olduğuna dair yapılan listelere bakılabileceği belirtilmektedir. Buralara bakıldığında dahi kırılğan olmayan çok az insanın olduğu görülmektedir. Örneğin etnik azınlıklar, ağır hastalar, ekonomik olarak dezavantajlı olanlar, mahpuslar, gebe kadınlar ve fetüsler, tam ehliyetli olmayanlar, çocuklar, yaşlı kişiler, evsizler, politik olarak güçsüz kimseler, iyileşmesi mümkün olmayan hastalar ve bunun gibi birçok gruptaki insanlar kırılğan olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir listenin dışında nerdeyse hiç kimse kalmayacağı içinse herkesin kırılğan olduğu iddia edilebilmektedir.⁸ Bu listelerin dışında kalan kişilerin kırılğanlıklarının ise çeşitli imkânlar nedeniyle örtüldüğü savunulabilmektedir. Örneğin birçok insana hayatlarını ve işlerini sürdürülmesi için toplum tarafından asansörler, alışveriş merkezleri, uzatılmış banka çalışma saatleri, sağlık merkezleri, ofislere kadar sunulan yemek ser-

⁵ Mackenzie/Rogers/Dodds, 2014, s. 4-6.

⁶ Herring, 2016, s. 7 ve 10.

⁷ Herring, 2016, s. 17-18.

⁸ Herring, 2016, s. 8-9.

visleri, çocuklar için gündüz bakım evleri, ev temizlik hizmeti, vb. gibi birçok olanak sunulmaktadır. Ancak kişiler bunun farkında olmadığı için bu imkânların kırılğanlıkları gizleyecek yapıda olduğu söylenmektedir.⁹

Kırılğanlığın kelime kökeninin de herkesin kırılğan olabileceğini destekler nitelikte olduğu belirtilmektedir. Kırılğanlık (vulnerability), "yara (wound)" anlamına gelen Latince "vulnus" kökünden gelmekte ve insan bedeninin acı çekme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Bu şekliyle de *Fineman* tarafından insanın ontolojik bir durumu olarak değerlendirilmektedir.¹⁰ *Yeni Oxford İngilizce Sözlüğü*'nde de bu tanımla paralel biçimde kırılğan olmak "duygusal veya fiziksel biçimde zarara uğratılma veya saldırıya kalma ihtimali" olarak tanımlanmıştır.¹¹ Herkesin bir saldırıya veya zarara uğratılma ihtimali göz önüne alındığında ve daha önce belirtilen tüm bu gruplar göz önünde bulundurulduğunda bu grupların hiçbirine dâhil olmayan çok az insanın olacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla kırılğanlığın sanıldığından daha yaygın olmasından ziyade, hepimizin kırılğan olduğu iddiasında bulunmaktadır. Buna bir başka kanıt olarak da fiziksel ve psikolojik iyilik halimiz için başkalarına bağımlı olduğumuz gösterilmektedir.¹² Ancak bu görüş bakımından kırılğanlığın olumsuz bir durum olarak kabul edilmediği belirtilmelidir. Çünkü insanın bedensel/cismani bir yapıya sahip olduğu ve bunun doğal olarak kırılğanlığı doğurduğu düşünce-sine başvurulmaktadır. Başkalarıyla işbirliği yapılmadan yaşamının mümkün olmaması, duygusal destekten ulaşma, elektrikten gıdaya kadar birçok konuda insanların birbirine bir şeyler sunması ve çok az insanın tamamıyla başkalarından bağımsız hayat sürebileceği şeklindeki örneklerin de bu düşünceyi desteklediği savunulmaktadır.¹³ Bu görüşün karşısında ise kırılğan grupların spesifik olarak bağlama göre tanımlanması gerektiğini savunan ve geniş bir tanımlamanın eleştirildiği, kırılğanlığın dar anlamda ele alındığı görüş bulunmaktadır.

⁹ Herring, 2016, s. 10.

¹⁰ Mackenzie/Rogers/Dodds, 2014, s. 4; Wendy Rogers/Catriona Mackenzie/Susan Dodds, "Why Bioethics Needs a Concept of Vulnerability", *International Journal of Feminist Approaches to Bioethics* içinde, S. 5-2, 2012, s. 19.

¹¹ Herring, 2016, s. 6.

¹² Herring, 2016, s. 7-9.

¹³ Herring, 2016, s. 11.

1.2. Dar Anlamda Kırılganlık

Dar anlamda kırılganlık geniş anlamda kırılganlığın aksine tüm insanların kırılğan olduğuna değil de belirli kişilerin veya grupların kırılğan olduğuna vurgu yapmaktadır.¹⁴ Özellikle yaşlılar ve kırılğan oldukları daha belirgin olan birçok grup bakımından kırılğanlığa geniş anlamda bakıldığında onların nasıl değerlendirilmesi gerektiği sorunu ortaya çıkabilir. Bununla ilgili de kırılğanlığı dar anlamda ele alan görüşe başvurmak mümkündür.

Kırılğanlığı dar anlamıyla ele alan görüş, kırılğanlığı geniş anlamda ele alan görüşü, çok geniş olduğu ve kırılğanlığı zayıf biçimde tanımladığı için eleştirmektedir. Çünkü bu tür bir yaklaşımı uygulamada kullanmak zor olduğu gibi herkesi eşit biçimde kırılğan saymanın belirli grupların spesifik ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kaldığı eleştirisi yapılmaktadır. Bu nedenle kırılğanlığı evrensel olarak gören düşüncenin risk altındaki grupların görünür olmasını perdelediği düşünülmektedir. Buna karşı *Fineman*, kırılğanlığın mağdur edilmekle, bağımlılıkla, yoksunlukla ve patolojiyle eş tutulmasını eleştirmektedir. Ancak *Fineman*'ın bu eleştirisine kırılğanlığı dar anlamda ele almanın ayrımcılığa ve klişelerle grupları etiketleme gibi olumsuzluklara yol açabileceği uyarısında bulunularak cevap verilmektedir.¹⁵ Bu uyarının da *Fineman*'ın eleştirisinin de yerinde olmadığı belirtilebilir. Çünkü klişe ve etiketlemelerin mi kırılğanlığa yol açtığı, yoksa kırılğan olmanın mı etiketlenmeye ve klişelere neden olduğu veya hangi ölçüde birbirlerini etkiledikleri bilinmemektedir. Böyle bir ölçümü yapıp genel bir yargıya varmak da mümkün görünmemektedir.

Yaşlılık ve daha spesifik olarak kadın yaşlılığı dar anlamda kırılğanlık kapsamında ele alınabilecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü dezavantaj ve yoksulluğun etkileri erkeklerden çok kadınların üstünde görünmektedir. Bunun yanında yaşçı tutumların aynı zamanda cinsiyetçi olması da yaşlanmayla birlikte kadınların daha olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Örneğin bir ilişkide kadının yaşça daha büyük olmasına verilecek tepkiyle erkeğin yaşça daha bü-

¹⁴ Paul Formasa, "The Role of Vulnerability in Kantian Ethics", *Vulnerability New Essays in Ethics and Feminist Philosophy* (Ed. Catriona Mackenzie/Wendy Rogers/Susan Dodds) içinde, Oxford University Press, 2014, s. 88.

¹⁵ Mackenzie/Rogers/Dodds, 2014, s. 6.

yük olmasına verilecek tepkinin kadın aleyhine çok farklı olduğu görünmektedir.¹⁶ Burada erkeğin daha az mağdur olmasının daha önemsiz olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Fakat kadın yaşlıların ayrımcılık konusunda daha kırılgan olmaları ve bundan dolayı yaşlılığı farklı şekilde tecrübe etmeleri bu konuyu ayrıca incelemeyi gerektirmektedir. CEDAW da bunun farkında olarak söz konusu tavsiyeyi çıkarmış ve kadınların yaşlılığı farklı şekilde deneyimlediklerine yer vermiştir. Yaşlı kadınların uğradığı ayrımcılıkların çok boyutlu şekilde yaş ve cinsiyetin her ikisini de içerebilecek biçimde ortaya çıkabildiği belirtilmiştir.¹⁷ Diğer taraftan kadın yaşlılığını geniş anlamda kırılganlık kapsamında ele almanın da mümkün olduğu iddia edilebilir. Çünkü yaşlanmak her insanda olan ve kaçınılmaz bir süreç olarak karşımıza çıkmakta ve bu durum farklılıklara rağmen kadınlar için de geçerlidir. O halde kadın yaşlılığına ilişkin onları koruyucu insan hakları ihlallerini engelleyici kurallar konulurken bu iki yaklaşımdan hangisi tercih edilmeli ki bu durum yaşlı kadınların daha lehine olsun sorusu cevaplandırılmalıdır. Bu soruyu cevaplandırmak da ancak her iki görüşün karşılıklı argümanları ve kadın yaşlılığının özellikleri çerçevesinde yapılacak bir değerlendirmeye mümkündür.

1.3. Kadın Yaşlılığının Geniş Anlamda mı Dar Anlamda mı Ele Alınması Gerektiği Sorunu

Kırılganlığın bir taraftan liberal özne anlayışına ve tam özerk birey tasarımına karşı çıkarak geniş anlamda tanımlandığı, diğer taraftan her kırılgan grubun kendi ihtiyaçları olduğu göz önünde bulundurularak dar tanımlanması gerektiği ileri sürülebilmektedir. Bu iki görüşten hangisinin yaşlı kadınların insan haklarını koruma bakımından daha faydalı olacağı her iki görüşün karşılıklı argümanları bakımından değerlendirilmelidir.

Kırılganlığı geniş ele almayla ilgili temel eleştirilerden birisi herkesin kırılgan olduğu düşüncesinin spesifik kırılganlıkların görülmesini engellediği şeklindedir. Çünkü bu tanımdan hareket etmenin

¹⁶ Jonathan Herring, *Older People in Law and Society*, Oxford University Press, 2009, s. 21-22.

¹⁷ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 11 ve 13.

bağlama göre belirginleşen zararlara yönelik tepki vermeyi sönükleştirmekte olduğu iddia edilmektedir.¹⁸ Bu eleştiriye karşı ise herkesin kırılğan olmasıyla herkesin eşit derecede kırılğan olduğu iddiasının farklı olduğu cevabı verilmektedir.¹⁹ Ancak bu cevabın özellikle kadın yaşlılığı bakımından yeterli olmadığı söylenebilir. Çünkü herkesin eşit derecede kırılğan olmadığını söylemek bağlama göre belli grup veya kişilerin daha kırılğan olduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. O halde kırılğanlığı dar anlamıyla ele alan *Mackenzie/Rogers/Dodds*'un herkesi kırılğan kabul etme yaklaşımını eleştirmesi haklı görülebilir. Çünkü bu yaklaşımın bağlama bağlı zararları ve spesifik kırılğanlıkları görmede yetersiz kalabilmekte ve bir grubun bütün üyelerinin kendi kararlarını veremeyen ihtiyaçlarını gideremeyen kişiler konumuna sürüklenme riski bulunmaktadır. Bu durum da adil olmayan paternalist tepkileri haklılaştırmak için kullanma tehlikesini içerebilecektir.²⁰

Diğer taraftan kırılğanlığı dar tanımlayan görüş kırılğanlıkla özerkliğin zıt kavramlar olarak ele alınıp eleştiriye uğramalarını eleştirmektedir.²¹ Buradan her iki görüşü savunanların da kırılğan grupların veya daha kırılğan grupların gözden kaçırılmaması kaygısı duydukları anlaşılmaktadır. Farklı olanın ise tam özerk öznenin mi esas alınması gerektiği, yoksa kırılğan öznenin mi temel alınması gerektiği sorusu oluşturmaktadır. Ancak tam özerk birey anlayışı haklı olarak eleştirilmekle birlikte bu birey anlayışının çeşitli kısıtlamalara ve müdahalelere karşı bir ölçü olarak da ele alınabildiği, dolayısıyla bu konuda çok daha geniş tartışmaların yapıldığı belirtilmelidir. Bu çalışmada sadece kırılğanlığın kullanılma şekli ve anlamına ilişkin bir değerlendirme yapılmaya çalışıldığı için konuyla ilgili olmasına rağmen tam özerklik-ilişkisel özerklik tartışmasına burada yer verilmemektedir. Ancak kırılğanlığı farklı şekilde değerlendiren her iki görüşün dile getirmeye çalıştığı sorunun kırılğan grupların veya herkes kırılğansa kırılğanlığı daha fazla yaşayanların hak ihlallerine uğramaması ve ayrımcılıkla karşılaşmamaları için neler yapılabileceğine

¹⁸ Rogers/Mackenzie/Dodds, 2012, s. 15-16.

¹⁹ Herring, 2016, S. 23.

²⁰ Rogers/Mackenzie/Dodds, 2012, s. 16.

²¹ Catriona Mackenzie, "The Importance of Relational Autonomy and Capabilities for an Ethics of Vulnerability", *Vulnerability New Essays in Ethics and Feminist Philosophy* (Ed. Catriona Mackenzie/Wendy Rogers/Susan Dodds) içinde, Oxford University Press, 2014, s. 33.

ilişkin olduğu belirtilebilir. Bu kapsamda kadınların yaşlanmayı daha farklı tecrübe ettikleri, gençlik döneminden gelen ayrımcı uygulamalar ve kendi farklılıklarından dolayı ayrı bir değerlendirme konusu yapıldığı CEDAW'ın tavsiyesinden de hareketle belirtilmişti. Bu nedenle somut bir örnek verilmeden hangi görüşün daha yerinde olduğuna karar vermek zor görünmektedir. Verilecek örnek kapsamında kırılganlığı dar tanımlayan görüşün bağlam odaklı yaklaşımı mı yerinde yoksa kırılganlığı insanın ontolojik bir özelliği olarak değerlendiren ve farklı derecelerde tecrübe edilebileceğini söyleyen görüşün mü kadın yaşlılığı bakımından haklı olduğu belirlenebilir. Bunun için yaşlı istismarının türlerinden olan kendini ihmal bakımından erkeklerin daha çok risk altında olması nedeniyle bu tartışma yapılabilir.

1.4. Kendini İhmal Örneğinde Kırılganlık

Öncelikle kırılganlığı dar ve geniş tanımlayan her iki yaklaşımın büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir. Örneğin CEDAW'da da belirtilen doğal felaketlerde yaşlıların ve özellikle yaşlı kadınların daha yüksek derecede kırılğan oldukları veya felaketin bağlamından ötürü daha kırılğan oldukları örtüşmektedir. Fakat daha spesifik kırılğanlık nedenlerine inildiğinde bu örtüşme yerini çelişkiye bırakabilir. Bunun örneklerinden biri olarak *"İstismarın bir türü olan ihmal konusunda yaşlı kadınlar mı daha kırılğandır yoksa yaşlı erkekler mi daha kırılğandır?"* sorusu ele alınabilir. Eğer derecelendirmeden hareket edilirse bu soruya yaşlı kadınlar daha kırılğandır cevabı verilebilecektir. Çünkü istismarın yaşçı ve cinsiyetçi tutumlarla pekiştirildiği belirtilmektedir.²² Ayrıca yaşlı kadınların yaşlı erkeklere göre daha çok istismar mağduru oldukları genel kabul görmektedir.²³ Cinsiyete dayalı gençken veya çocukken uğranılan ayrımcılıkların yaşlılıkta da etkilerini göstermesi buna kanıt olarak gösterilebilir.²⁴ Ayrıca, kadınların tüm yaşam boyunca erkeklere göre daha düşük statüye maruz bırakılması onların biriken dezavantajlarla yaşlandıklarını göstermekte ve erkeklere göre

²² Herring, 2009, s. 147.

²³ Herring, 2009, s. 158.

²⁴ Ferdous Ara Begum "Women, Lifecycle And Human Rights", Los Derechos De Las Personas Mayores En El Siglo XXI: Situación, Experiencias Y Desafíos (Ed. Sandra Huenchuan) içinde, 2012, s. 282.

istismar konusunda daha kırılğan hale getirebilmektedir.²⁵ Bütün bu verilere bakıldığında yaşlı kadınların istismar bakımından daha yüksek derecede kırılğan oldukları görülmektedir.

Oysa diğer taraftan istismarın türlerine tek tek bakmanın bağlama daha çok yaklaşmak anlamına geldiği söylenebilir. Örneğin bütün istismarların toplamı bakımından kadınların ataerkillik gibi çeşitli nedenlerden ötürü daha kırılğan oldukları iddia edilebilirken²⁶ bu iddia genel anlamda doğru olsa da her bir istismar türü için bu önermenin doğru olduğu söylenemez. Amerika’da resmi olarak bildirilen en yaygın kötü muamele türü olarak kabul edilen kendini ihmal²⁷ bunun doğru olmadığına örnek olarak gösterilebilir.

Kendini ihmal diğer istismar veya kötü muamele türlerinden farklı olarak başkasından gelen bir davranış nedeniyle değil de yaşlı kişinin kendi davranışlarıyla kendi hayatını veya sağlığını tehdit etmesi şeklinde ortaya çıkar. Kişinin kendisine uygun beslenme, barınak, giyim olanaklarını sağlayamaması kendini ihmalin örneklerini oluşturmaktadır.²⁸ Zihinsel olarak yaptığı eylemin sonuçlarını kavrayan yaşlı kişinin bu tür davranışları ise kendini ihmal kapsamına alınmamaktadır.²⁹ Bu tanım kapsamında kendini ihmalde risk faktörleri konusunda yaşlı-yaşlı olmak, az gelire sahip olmak gibi faktörlerin yanında erkek olmak da risk etmenleri arasında sayılmaktadır.³⁰ Örneğin Amerika’da kendini ihmal vakalarında erkeklerin kadınlara oranla kendilerini daha çok ihmal ettikleri görülmektedir.³¹ Dolayısıyla istismar konu-

²⁵ Patricia Brownell, “Neglect, Abuse And Violence Against Older Women: Definitions and Research Frameworks”, *South Eastern European Journal of Public Health* içinde, S. 1, 2014, s. 4-5.

²⁶ Herring, 2009, s. 159.

²⁷ Brian K. Payne/Randy R. Gainey, “Differentiating Self-Neglect as a Type of Elder Mistreatment: How Do These Cases Compare to Traditional Types of Elder Mistreatment?”, *Journal of Elder Abuse & Neglect* içinde, S. 17-1, 2005, s. 22.

²⁸ Emmanouil-Stamos C. Papaioannou/ Ismo Räihä/ Sirkka-Liisa Kivelä, “Self-Neglect Of The Elderly. An Overview”, *European Journal of General Practice* içinde, S. 18, 2012, s. 187; Payne/ Gainey, 2005, s. 23-24.

²⁹ Payne/ Gainey, 2005, S. 24.

³⁰ Robert C. Abrams/Mark Lachs/Gail Mcavay/Denis J. Keohane/ Martha L. Bruce, “Predictors Of Self-Neglect in Community-Dwelling Elders” *The American Journal of Psychiatry* içinde, S. 159-10, 2002, s. 1724; Jason Burnett/Tziona Regev/ Sabrina Pickens/Laura Lane Prati/Koko Aung/Jenny Moore/Bitondo Dyer, “Social Networks: A Profile Of The Elderly Who Self-Neglect”, *Journal Of Elder Abuse & Neglect* içinde, S. 18-4, 2007, s. 35; Papaioannou/Räihä/Kivelä, 2012, s. 188.

³¹ Xinqi Dong/Melissa A. Simon/Denis A. Evans, “Prevalence Of Self-Neglect Ac-

sunda kadınların daha kırılgan olduğu düşüncesi yaygın olsa da kendini ihmal konusunda erkeklerin daha kırılgan olduğu ifade edilmektedir.³² Bunun nedenini ise tıpkı istismarın diğer türlerinde kadının daha kırılgan olmasında olduğu gibi toplumsal cinsiyet rolleriyle açıklamak mümkündür. Çünkü erkekler yemek pişirme ve temizlik gibi konularda eşlerine veya partnerlerine bağımlı olabilmekteler.³³ Bakım hizmetlerinin, erkeklerin öz bakımının da kadınlara gördürüldüğü ve toplumsal normlar bakımından bunun normal karşılandığı göz önüne alındığında aynı nedenin iki farklı sonuca yol açtığı görülmektedir.

Birincisi, toplumsal cinsiyete normları istismar bakımından yaşlı kadınları daha kırılgan hale getirmektedir. İkincisi, aynı toplumsal cinsiyet normları yaşlı erkeği istismarın bir türü olan kendini-ihmal bakımından daha kırılgan hale getirmektedir. Burada aynı nedenin farklı iki sonuca yol açması farklı kırılganlık dereceleriyle değil ancak bağlam farklılığıyla açıklanabilir. Bu da kırılganlığı geniş anlamda ele almanın en azından yaşlılık ve kadın yaşlılığı bakımından bağlamı gözden kaçırma riskini taşıdığını göstermektedir. Aşağıda bu risk bakımından CEDAW'ın kırılganlığı ne şekilde kullandığı ele alınacaktır. Bu kapsamda kullanım şekillerinin kırılganlığın geniş ve dar anlamlarından hangisine denk düştüğü, bağlamın mı derecelendirmenin mi esas alındığı belirlenmeye çalışılacaktır.

2. Tavsiye Kararında Kırılganlık Kavramının Kullanılma Şekli

CEDAW komitesinin tavsiyesi bütünüyle kırılganlık ve buna yönelik tavsiyeler içermekle birlikte bu çalışmada sadece kırılganlık kavramının ne anlamda kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle *kırılgan* ve *kırılganlık/lar* kavramlarının geçmediği paragraflar dışarıda tutulacaktır. Ancak kullanımların anlamını belirlemeye yönelik olarak gerektiğinde metnin diğer kısımlarından da faydalanılacaktır.

ross Gender, Race, and Socioeconomic Status: Findings From The Chicago Health and Aging Project", Gerontology içinde, S. 58, 2012, s. 258 ve 261-262.

³² Susan J. Crichton/John B. Bond/Carol D. H. Harvey/Janice Ristock, "Elder Abuse Feminist and Ageist Perspectives" *Journal of Elder Abuse and Neglect* içinde, S. 10-3/4, 1999, s. 117.

³³ "Abuse And Neglect of Older Adults: Understanding Gender Differences", <https://www.Healthlinkbc.ca/Healthlinkbc-Files/Older-Adult-Abuse-Gender> (Erişim Tarihi: 10.06.2018).

Tavsiyede kırılgan sözcüğü birkaç yerde geçmektedir. Bazı yerlerde *kırılgan/kırılganlık (vulnerable/ vulnerability)* kavramı tek başına kullanılırken bazı yerlerde özellikle kırılgan (*particularly vulnerable*) kavramı kullanılmıştır. Bu nedenle kırılganlığın geniş ve dar anlamlarından hangisinin temel alındığı tavsiyede kullanılan *kırılgan* olma ve özellikle kırılgan olma bakımından ayrı ayrı değerlendirilebilir.

2.1. Kırılgan Olma Bakımından

Tavsiyede kırılganlık sözcüğü ilk olarak iklim değişiklikleriyle ilgili olarak 25. paragrafta kullanılmıştır. Yaşlı kadınların iklim değişikliğine karşı kırılganlıkları, toplumsal cinsiyetten de kaynaklı eşitsizliklerle de bağlantılı olarak ifade edilmiştir. Yaşlı kadınların fiziksel ve biyolojik farklılıklarından dolayı doğal afetlere karşı daha dezavantajlı oldukları, sosyal ve kendilerine verilmiş olan normların onları daha kırılgan hale getirdiği belirtilmiştir. Toplumsal hiyerarşinin ve kaynakların eşitsiz dağıtılmasının da yaşlı kadınları daha fazla kırılganlaştırdığı tespiti yapılmıştır. Yaşlı kadınların kaynaklara ulaşması ve karar verme süreçlerine katılmasının sınırlı olmasının da kırılganlıklarını artırdığı vurgulanmıştır.³⁴ 35. paragrafta ise bu tespitlere yönelik olarak iklim değişikliği ve felaketlerin yaşandığı durumlarda yaşlı kadınların kırılganlıklarına duyarlı önlemler alınması gerektiği tavsiye edilmiştir. Bunun için taraf devletlerin yaşlı kadınları iklim değişikliklerinin etkileri ve bunlara adapte olma konusunda karar alma süreçlerine dâhil edecek olanakları sağlaması gerektiği belirtilmiştir.³⁵

Bunlar dışında 49. ve 50. paragrafta mülteci veya devletsiz yaşlı kadınların ve kendi ülkesinde göç ettirilen yaşlı kadınların taraf devletlerce korunması gerektiği ve cinsiyete-yaşa duyarlı uygun yasaların ve politikaların oluşturulması tavsiye edilmiştir. Örneğin güvenilir suyun yaşlı kadınlar için ulaşılabilir olmasına dikkat çekilmiş, suya ulaşmanın aşırı veya lüzumsuz fiziksel güç gerektirmeyecek teknolojilerle desteklenmesi gerektiği konusu ifade edilmiştir.³⁶

³⁴ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 25.

³⁵ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 35.

³⁶ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 49-50.

Tavsiyedeki kullanımına bakıldığında kırılğan olmanın daha çok dar anlamda kullanıldığı görülmektedir. Düzenlemenin kendisinin belli bir kırılğan grup olan yaşlı kadınlara yönelik çıkarılmış olması kırılğanlığın dar anlamda ele alındığını düşündürmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi kırılğanlığı geniş anlamda ele almak herkesi eşit derecede kırılğan saymak anlamına gelmemektedir. Bu nedenle de kırılğanlığı geniş anlamda kullanıp yaşlı kadınların durumu ekstra/süper/ daha fazla kırılğanlık kapsamında da değerlendirilebilecektir.

Tavsiyede yaşlı kadınların durumlarına özgü yaşadıkları zorluklar onların fiziksel yapıları ve toplumsal olarak oluşturulmuş dezavantajlara referansta bulunularak gösterilmiştir. Mülteci veya göç ettirilen yaşlı kadınlar da spesifik bir grup olarak kırılğan nitelendirmesi almıştır. Bu durum kırılğanlığın tavsiyede dar anlamda kullanıldığını göstermekle birlikte kavramsal olarak kullanılmasa da geniş anlamda kırılğanlığa da değinildiği söylenebilir. Örneğin sosyal normların ve toplumsal hiyerarşinin onları "*daha kırılğan*" hale getirdiği belirtilmiştir.³⁷ Buradan da doğal felaketlerde herkesin kırılğan olduğu sonucu çıkarılabilir. Dolayısıyla tavsiye, herkesin kırılğan olduğu iddiasında bulunmasa da yaşlı kadınların dışında kalan grupların veya kişilerin (doğal afet mağdurlarının, yaşlı erkeklerin vs.) de kırılğan olduğunu söyleyerek kırılğanlığın geniş tanımını da tamamen dışlamamaktadır. Çünkü kırılğanlığın geniş tanımına göre herkes kırılğan olmakla birlikte kırılğanlığı yaşama dereceleri farklılık göstermektedir.³⁸ Buradaki kullanımda da afetzedelerin tamamı kırılğan kabul edilmekle birlikte yaşlı kadın grubunun kırılğanlık derecesi daha fazla olduğu için özel düzenleme getirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kırılğanlığın geniş tanımında yer alan farklı kırılğanlık derecelerinin burada gözetildiği görülmektedir. Dolayısıyla kırılğan olma bakımından tavsiyede bağlam ve kırılğanlık derecesinin birlikte gözetildiği söylenebilir. Bağlamın yanında daha kırılğan olma şeklinde bir derecelendirmenin insan hakları ihlallerini önleme bakımından ne ölçüde doğru olduğu ise sonuç kısmında tartışılacaktır.

³⁷ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, Par. 25.

³⁸ Herring, 2016, s. 17-18.

2.2. Özellikle Kırılğan Olma Bakımından

Tavsiyede özellikle kırılğan olma kavramının doğal felaketlerle ilgili olarak değil de daha çok miras ve yaşlılık öncesi diğer eşitsizlikler bağlamında ele alındığı görülmektedir. Ayrımcılık kapsamında yaşlı kadınların mirastan faydalanamadığı, bazı hukuk düzenlerinde bu hak tanılsa da uygulanmadığı ve eşini kaybeden yaşlı kadınların muhtaç bırakıldığı belirtilmiştir. Bu yüzden de eşini kaybeden yaşlı kadınların mal varlıklarının sömürülmesi bakımından özellikle kırılğan oldukları vurgulanmıştır.³⁹ Yaşlı kadınların özellikle kırılğan olduğu iddiası istismara ve sömürü riskiyle daha fazla karşı karşıya olmalarıyla da ayrıca temellendirilmiştir. Özellikle yaşlı kadınların hukuki ehliyetlerinin avukatları veya aile bireyleri tarafından kullanılmasının onları ekonomik istismara maruz bıraktığı da belirtilmiştir.⁴⁰

Kırılğan olmayla özellikle kırılğan olmanın ilk bakışta aynı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ancak kırılğan olmada bütün bir nüfusun içindeki yaşlı kadınların, yani doğal afet mağdurlarının içindeki yaşlı kadınların daha kırılğan olduğu vurgulanmıştır. Yaşlı kadınların fiziksel güçsüzlüklerinden, sosyal normlardan, hiyerarşiden ve kendilerine dayatılmış normlardan ötürü daha kırılğan oldukları ifade edilmiştir. Oysa özellikle kırılğan olma kavramı yaşlı erkeklere göre daha kırılğan olmayı ifade etmekte kullanılmıştır. Temellendirme için ise istismardan hareket edilmiştir. 26 ve 27. paragrafta kadınların miras haklarından mahrum bırakılması ve hukuki ehliyetlerinin olmaması durumunda ekonomik istismara uğramada özellikle kırılğan oldukları söylenmektedir. Yani genç-yaşlı yaş bakımından geniş bir grup içinde daha kırılğan olmaktan değil, yaşlı erkeklere göre daha kırılğan olmaktan bahsedilmektedir. Bunun için ise özellikle kırılğan olmaktan söz edilmektedir. Dolayısıyla özellikle kırılğanlık kavramı yaş bakımından daha spesifik bir grup içerisinden çıkarılmaktadır.

Bu haliyle özellikle kırılğan olma kavramının da *kırılğan* olma kavramıyla benzer şekilde dar anlamda kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca burada da kırılğanlığın derece farkından bahsedilmiştir. Yaşlı

³⁹ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 26.

⁴⁰ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 27.

erkeklere göre yaşlı kadınların daha kırılgan olduğundan yola çıkılmakta, yaşlı erkek nüfusla bir kıyaslama yapıldığı da anlaşılmaktadır. Yani dar bir gruba göre daha kırılgan olmaktan, kırılganlığın derece farkından hareket edilmektedir. Bu haliyle de kırılgan içinde kırılgan olmayı ifade etmektedir. Bu yönüyle özellikle kırılgan olmanın özellikle vurgusundan da anlaşılabilen üzere *kırılgan* olmaya göre daha fazla kırılgan olmayı içerdiği söylenebilir. Bu durumda özellikle kırılgan kavramı kullanılırken kırılganlığın geniş tanımında vurgusu yapılan kırılganlığın farklı derecelerde tecrübe edilmesine daha fazla dikkat edildiği görülmektedir.

Buradan hareketle özellikle kırılgan kavramının kullanım şeklinden kırılganlığın geniş tanımına biraz daha yaklaşıldığı iddia edilebilir. Çünkü kırılganlıkta "*afetzedeler-yaşlı afetzede kadınlar*" şeklinde yaş bakımından heterojen bir gruptan hareketle ayırım yapılmışken, özellikle kırılganlıkta yaş bakımından homojen ve daha dar bir grup olan yaşlılar-kadın yaşlılar biçiminde sadece yaşlılara özgü daha spesifik bir derecelendirme yapıldığı görülmektedir. Bu da özellikle kırılgan kavramı kullanılırken bağlamdan ziyade kırılganlık derecesine vurgu yapıldığını göstermektedir. Bu durumun da adaletsizliği görmede risk yaratabileceği belirtilmelidir. Bu riskin nasıl oluşabileceği ise "*Kırılganlığın kullanım şeklinde bağlam neden önemlidir?*" sorusu cevaplanarak ortaya konabilir.

2.3. Kırılganlığın Kullanım Şeklinde Bağlam Neden Önemlidir?

İlk olarak, bağlama göre hareket etmek, bağlama yönelik birçok eleştiri getirilmesine rağmen adaletsizlikle ilgili koşulları görmede önemli görünmekte ve bir problemin tek tek detaylarını belirtmede gerekli görünmektedir. *Uygur* bağlamdan hareket etmeye yönelik yapılan bilgi ve yargıyla ilgili endişelerin değer ve değerler bilgisinden hareket edilmekle ortadan kaldırılabilenliğini belirtmektedir.⁴¹ Bağlamdan hareket eden bu yaklaşımı yargılama dışında kural koymaya da uyarlamak mümkündür. Çünkü bağlama yönelik hukuki düzenleme-

⁴¹ Gülriz Uygur, *Hukukta Adaletsizliği Görmek*, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2013, s.156-157.

ler yapılabilmektedir. Kırılğan gruplarla ilgili çıkarılan birçok düzenleme ve CEDAW'ın yaşlı kadınların kırılğanlıklarına dönük çıkardığı tavsiyenin bunun bir örneğini oluşturduğu söylenebilir. Bu durumda bağlamdan uzaklaşmak adaletsizlikleri oluşturan koşulları görmeme riskini taşımaktadır.

İkinci olarak, kadın yaşlılığıyla ilgili olarak bağlamdan ziyade kırılğanlık derecesinden hareket edilmesi ve bağlamın ikinci planda tutulmasının eleştirilmesi haklı gözükmektedir. Çünkü bağlamdan kopulduğunda adaletsizliği oluşturan koşulların yaşlılar bakımından nasıl görünmez olabileceği kendini ihmal üzerinden belirtilebilir. Örneğin feminist teorisyenler açısından şiddet cinsler arası eşit olmayan güç dengesinin, kültürel ve geleneksel olarak da beslenen eşitsiz sosyal yapının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.⁴² Bu önerme kendini ihmal için de doğru olmakla birlikte kendini ihmalin koşulları diğer istismar türlerindeki koşullara göre farklılık göstermektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse diğer istismar türlerinde davranış başkasından yaşlı kişiye yönelirken; kendini ihmalde, davranış yaşlı kişinin kendisinden gelmektedir. Bağlamdan ve dolayısıyla kırılğanlığın dar tanımlamasından hareket etmek bu nedenle de önemli gözükmektedir.

Üçüncü olarak, liberal özne ve ilişkisel özerkliğin buna karşı durmasından bahsedilmelidir. Liberal özne yaklaşımında kişinin kendi kendine yeten ve tam özerk olduğu varsayılmaktadır.⁴³ Feminist yazında ise bunun gerçeklikle bağdaşmadığı, sadece bir “mit”ten ibaret olduğu söylenmektedir. Bu nedenle de tam özerkliğin karşısına ilişkisel özerklik konumlandırılmaktadır. Bu özerklik anlayışına göre kendi tercihini sahiplenen, sabit bir özne varsayımı eleştirilmektedir, çünkü öznenin değişken ve parçalı bir yapıda olduğu söylenmektedir.⁴⁴ Aynı zamanda kişinin ancak diğer insanlarla ilişkileri bağlamında bir özerkliğinden söz edilebilecektir. Bu kapsamda tam özerk bireyden değil, sadece kişiye sunulan seçenek ve tercihlere bağlı bir özerklikten bahsedilebilir. Bu nedenle ne kadar özerk olunacağı da sosyal koşullara

⁴² Crichton/Bond/Harvey/Ristock, 1999, s. 118-119.

⁴³ Mackenzie, 2014, s. 34.

⁴⁴ Nadire Özdemir, İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey, Turhan Kitabevi Yay., 2016, s.139.

bağlı kalacaktır.⁴⁵ Yani ilişkisel özerklikte, ilişkilerin ve şartların oluşturduğu bağlam önem kazanmaktadır. Dolayısıyla da her bir kırılğanlığın kendi bağlamı içerisinde değerlendirilerek, ilişkisel özerklikten hareket edilmesi gerektiği öne sürülmektedir. Bu iddia yerinde olmakla birlikte, bir taraftan kırılğanlığı geniş tanımlayıp, diğer taraftan liberal özne yaklaşımına karşı durmanın çelişkili olduğu iddia edilebilir. Çünkü liberal özne yaklaşımına karşı çıkıp, aynı zamanda bağlamı da görmezden gelmek birbiriyle bağdaşmamaktadır. Neticede tam özerkliğin karşısında ilişkisel özerklik savunuluyorsa bunun adaletsizlikleri görme bakımından tam özerk birey anlayışının ötesine geçmesi gerekir ki hukuki düzenlemelerde temel alınabilsin. Bu da ancak cinsler arası güç ilişkileri gibi etmenleri detaylı ele almayı mümkün kılan bağlamdan hareket etmeyle mümkün görünmektedir. Oysa yukarıda belirtildiği gibi kırılğanlığın geniş anlamda ele alınması kadın yaşlılığı bakımından bağlamı görmeyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle de ilişkisel özerklikle daha uyumlu olan, yani somut koşulları gözetken dar anlamda kırılğanlıktan hareket edilmesi adaletsizliğin görülmesini daha mümkün hale getirebilecektir.

Sonuç

Tavsiyede kırılğanlık kavramının kullanılış şekli, amaca uygun gözükmemektedir. Çünkü bağlama dayalı durumların temel alındığı görülmektedir. Ayrıca metnin yaşlı erkekler ve diğer kırılğan grupların da kırılğanlıklarının farkında olunarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Çünkü yaşlıların korunmasına yönelik daha önce çıkarılmış olan Yaşlanmaya Yönelik Viyana Uluslar arası Eylem Planı, Madrid Eylem Planı ve Birleşmiş Milletlerin Yaşlılara Yönelik Eylem Planı gibi uluslar arası metinlerin CEDAW tarafından onaylandığı ayrıca belirtilmiş, tavsiyede amaçlananın, yaşlı kadınların spesifik ihtiyaçlarına yönelik bir düzenleme oluşturma olduğu ifade edilmiştir.⁴⁶ *Kırılğan* ve özellikle kırılğan kavramlarının da bu amaca yönelik kullanıldığı görülmektedir. Çünkü doğal afetler ve miras konuları gibi ekonomik eşitsizlik-

⁴⁵ Özdemir, 2016, s. 143-144.

⁴⁶ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 2-3.

lerle ilgili konularda yaşlı kadınların kırılğan veya özellikle kırılğan oldukları belirtilmiştir. Kırılğanlığın kullanım şeklinden kırılğan olmaktan kastedilenin insanın ontolojik yapısına ilişkin bir kırılğanlık olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle kırılğanlığın dar tanımından hareket edildiği söylenebilir.

Diğer taraftan kırılğanlığı geniş tanımlayan görüşün bir derecelendirmeye başvurduğu düşünüldüğünde ise tavsiyede bu tanımlamanın da dışlanmadığı anlaşılmaktadır. *Kırılğan* kavramı kullanılırken genç-yaşlı bütün bir nüfus olan afetzedeler içinden daha az sayıdaki kadın yaşlılar kastedilirken; özellikle kırılğan kavramının niceliksel bir azlıktan ziyade kadın yaşlıların erkek yaşlılara göre daha kırılğan olduğunu niteleyecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle salt hukuk öznesinin kim olması gerektiğinden hareket edilmeyecekse CEDAW'ın tavsiyedeki kırılğanlık kavramını kullanım şeklinin amaca uygun olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ancak, kırılğanlık konusunda tavsiyede bağlamın öncelikli görülüp görülmemesiyle ilgili olarak olumlu ve olumsuz birtakım eleştiriler getirilebilir. Yaşlı erkeklerin de ayrımcılığa uğradığı, fakat kadınların yaşlanmayı farklı şekilde deneyimledikleri belirtilmesi⁴⁷ bağlamdan hareket edildiğini göstermekte ve bu yaklaşımın temel ihtiyaçlara ulaşmada yaşanan sıkıntılar gibi spesifik adaletsizlikleri görme açısından olumludur. Benzer şekilde yaşlı ve cinsiyetçi tutumların bir araya gelmesinin yaşlı kadınlara yönelik ayrımcılığın çok yönlü oluşunu ortaya koyduğu⁴⁸ ifade edilerek yine bağlamdan hareket edildiği belirtilebilir. Cinsiyete dayalı etiketlemelerin çeşitli istismar türleriyle sonuçlanabileceği⁴⁹ şeklinde yapılan diğer bir temellendirme de yine bağlam bakımından olumlu görünmektedir.

Diğer taraftan bağlamdan değil de kırılğanlığın derecesinden hareket edildiği yerlerde kırılğanlığın geniş tanımına yaklaşıldığı gö-

⁴⁷ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 11.

⁴⁸ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 13.

⁴⁹ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 16.

rılmekte ve bunun bağlamdan kopuk olduğu için gerekçelendirme bakımından olumsuzluk oluşturduğu belirtilebilir. Örneğin yaşlı kadınların toplumda önemli ve değerli bir kaynak olduğunun belirtilmesi nedeniyle yaşa ve cinsiyete duyarlı yasaların çıkarılmasının tavsiye edilmesi⁵⁰ bağlamın ve değer bilgisinin gözden kaçırıldığını göstermektedir. Çünkü toplumda önemli bir kaynak olsun olmasın her insanın insan haklarının korunması gerektiğine bağlamdan ve insanın değeri bilgisinden hareket edilerek ulaşmak mümkündür. Benzer şekilde yaşlı kadın nüfusun yaşlı erkek nüfusa oranla daha fazla olması ve kadınların daha fazla yaşamasından hareket edilmesi⁵¹ yine bağlamdan uzaklaşıldığını göstermektedir. Çünkü durumun niteliğine değil niceliğine bakılarak, bağlamdan hareket edilirkenki detaylı incelemenin aksine yüzeysel bir yaklaşım sergilenmektedir.

Kırılancılık dar anlamda ele alındığında tavsiyede bağlamın gözletildiği ve doğal afet, temel yaşam kaynaklarına erişim, eşini kaybeden yaşlı kadınların sömürüye açık olması ve benzeri durumların detaylı olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak özellikle problem ortaya konurken bağlam ve değer bilgisinden ziyade yaşlı kadınların daha kırılanc oldukları şeklinde bir derecelendirmeye gidilerek gerekçelendirme yapılması riskli görünmektedir. Örneğin tavsiyede özellikle kırılanc kavramı kullanılırken *kırılanc* olmaya göre daha detaylı bir derecelendirme yapıldığı için kırılanclığın geniş tanımına yaklaşıldığı görülmektedir. Ancak böyle bir yaklaşımdan hareket edilirse "*Kadınların erkeklerle göre daha kırılanc olmadığı kendini ihmal gibi durumlarda onların insan haklarına yönelik özel düzenlemeye ihtiyaç kalmayacak mı?*" gibi bir soru cevapsız kalacaktır. Oysa niceliksel olarak daha kırılanc olmaktan ziyade bağlama dayalı oluşan kırılanclıklar temel alındığında bu riskin de giderilebileceği belirtilebilir. Dolayısıyla tavsiyede kırılanclığın dar anlamından hareketle bağlamın ve kadın yaşlılığına özgü adaletsizliklerin tespitinin yapılması olumlu görünmekle birlikte kırılanclık derecelerine başvurularak bağlama dayalı kimi detayların gözden kaçırılmış olmasının eleştirilebilir olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

⁵⁰ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 8 Ve 29.

⁵¹ CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010, par. 5.

Kaynakça

- "Abuse and Neglect of Older Adults: Understanding Gender Differences", <https://www.healthlinkbc.ca/healthlinkbc-files/older-adult-abuse-gender> (Erişim Tarihi: 10.6.2018).
- Abrams Robert C./Lachs Mark/Mcavay Gail/Keohane Denis J./Martha L. Bruce, "Predictors of Self-Neglect in Community-Dwelling Elders" *The American Journal of Psychiatry* içinde, S. 159-10, 2002, ss. 1724-1730.
- Begum Ferdous Ara, "Women, Lifecycle and Human Rights", Los Derechos De Las Personas Mayores En El Siglo XXI: Situación, Experiencias y Desafíos (Ed. Sandra Huenchuan) içinde, 2012, ss. 281-298.
- Brownell Patricia, "Neglect, Abuse and Violence Against Older Women: Definitions and Research Frameworks", *South Eastern European Journal of Public Health* içinde, S. 1, 2014, ss. 1-12.
- Burnett Jason/Regev Tziona/Pickens Sabrina/Prati Laura Lane/Aung Koko/Moore Jenny/Dyer Bitondo, "Social Networks: A Profile of the Elderly Who Self-Neglect", *Journal of Elder Abuse & Neglect* içinde, S. 18-4, 2007, ss. 35-49.
- CEDAW General Recommendation No. 27 On Older Women and Protection of Their Human Rights, 2010.
- Crichton Susan J./Bond John B./Harvey Carol D. H. /Ristock Janice, "Elder Abuse Feminist and Ageist Perspectives" *Journal of Elder Abuse and Neglect* içinde, S. 10-3/4, 1999, ss. 115-130.
- Dong XinQi/Simon Melissa A./Evans Denis A., "Prevalence of Self-Neglect across Gender, Race, and Socioeconomic Status: Findings from the Chicago Health and Aging Project", *Gerontology* içinde, S. 58, 2012, ss. 258-268.
- Formasa Paul, "The Role of Vulnerability in Kantian Ethics", *Vulnerability New Essays in Ethics and Feminist Philosophy* (Ed. Catriona Mackenzie/Wendy Rogers/Susan Dodds) içinde, Oxford University Press, 2014, ss. 88-109.
- Herring Jonathan, *Older People in Law and Society*, Oxford University Press, 2009.
- Herring Jonathan, *Vulnerable Adults and the Law*, Oxford University Press, 2016.
- Mackenzie Catriona/Rogers Wendy/Dodds Susan, "Introduction: What Is Vulnerability, and Why Does It Matter for Moral Theory", *Vulnerability New Essays in Ethics and Feminist Philosophy* (Ed. Catriona Mackenzie/Wendy Rogers/Susan Dodds) içinde, Oxford University Press, 2014, ss. 1-29.
- Mackenzie Catriona, "The Importance of Relational Autonomy and Capabilities for an Ethics of Vulnerability", *Vulnerability New Essays in Ethics and Feminist Philosophy* (Ed. Catriona Mackenzie/Wendy Rogers/Susan Dodds) içinde, Oxford University Press, 2014, ss. 33-59.
- Özdemir Nadire, *İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey*, Turhan Kitabevi Yay., 2016.
- Papaioannou Emmanouil-Stamos C./Räihä Ismo/ Kivelä Sirkka-Liisa, "Self-Neglect of The Elderly An Overview", *European Journal of General Practice* içinde, S. 18, 2012, ss. 187-190.

Payne Brian K./Gainey Randy R., "Differentiating Self-Neglect as a Type of Elder Mistreatment: How Do These Cases Compare to Traditional Types of Elder Mistreatment?", *Journal of Elder Abuse & Neglect* içinde, S. 17-1, 2005, ss. 21-36.

Rogers Wendy/Mackenzie Catriona/Dodds Susan, "Why Bioethics Needs a Concept of Vulnerability", *International Journal of Feminist Approaches to Bioethics* içinde, S. 5-2, 2012, ss. 11-38.

Uygur Gülriz, *Hukukta Adaletsizliği Görmek*, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2013.